

Ankara'daki Suriyeli Mülteci Kadınların Fiziksel Aktivite Deneyimlerinin Sosyo-Ekolojik Model ve Toplumsal Cinsiyet Perspektifiyle Analizi

The Analysis of Physical Activity Experiences of Syrian Refugee Women in Ankara With Socio-Ecological Model and Gender Perspective

Öz

Türkiye'deki Suriyeli mülteci kadınlar fiziksel olarak aktif olmayan risk grubundadır. Son yıllarda göç ve fiziksel aktivite ile ilgili politikaların oluşturulmasında ve fiziksel aktiviteye katılımı etkileyen faktörlerin ortaya çıkarılmasında sosyo-ekolojik modelin (SEM) kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada Ankara'da yaşayan Suriyeli mülteci kadınların göç öncesi ve göç sonrası fiziksel aktivite deneyimlerini etkileyen faktörleri SEM ve toplumsal cinsiyet perspektifiyle ortaya çıkarmayı amaçladık. Yaşları 19-62 aralığında olan 16 Suriyeli kadın ile Altındağ ilçesinin Önder ve Ulubey mahallelerinde bireysel görüşmeler yürüttük ve verileri içerik analizi yöntemi ile analiz ettik. Analiz sonucunda mülteci kadınların fiziksel aktivite deneyimlerini etkileyen bireysel, sosyal, kültürel, çevresel ve politik faktörler olduğu ortaya çıktı. Kadınların fiziksel aktiviteye katılımlarını etkileyen bireysel faktörler fiziksel aktivite bilgisi ve göç edilen ülkeden alınan spor kültürü ilişkili. Sosyal faktörler bağlamında, toplumsal çevrenin ve bu yolla ailenin kadınların fiziksel aktiviteye katılımını kısıtladığı ancak Türkiye'de karşılaşılan rol modellerin bu durumu değiştirdiği görülüyor. Suriye'de yerleşik bir fiziksel aktivite ve spor kültürünün olmamasıyla birlikte özellikle kadınlar için toplumsal cinsiyet rolleri ile kültürel ve dini inançların etkisinin fiziksel aktiviteye katılımı ilişkisi kültürel faktörler olarak ortaya çıktı. Çevresel faktörler temasında Türkiye'deki rekreatif spor alanlarının fiziksel aktiviteye katılımı kolaylaştırdığı görülürken yaşanan bölgenin güvenliği engelleyici unsur olabiliyor. Politik faktörler temasında eğitim politikaları ve beden eğitimi derslerinin niteliğinin mülteci kadınların fiziksel aktiviteye katılımını etkilediği görülüyor. Sonuç olarak fiziksel aktivite düzeyi düşük olan Suriyeli kadınlar Türkiye'ye göç ettikten sonra fiziksel anlamda kendilerini daha aktif hissetmektedir ve mülteci kadınların fiziksel aktivite deneyimini etkileyen bireysel, sosyal, kültürel, çevresel ve politik olmak üzere çok boyutlu ve birbiri ile ilişkili faktörler bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Suriyeli mülteci kadınlar, Toplumsal cinsiyet, Fiziksel aktivite, Sosyo-ekolojik model

ABSTRACT

Syrian refugee women in Turkey are in physically inactive risk group. Currently, it is seen that socio-ecological model (SEM) has been used to formulate policies related to migration and physical activity and to reveal factors affecting physical activity participation. The aim of this study is to reveal factors that affect pre-migration and post migration physical activity experiences of Syrian refugee women in Ankara from gender perspective and SEM. We conducted individual interviews with 16 Syrian women aged between 19-62 in Önder and Ulubey neighborhoods of Altındağ. We analyzed the data through content analysis method. There are individual, social, cultural, environmental and political factors that affecting physical activity experiences of refugee women. Individual factors are related to knowledge of physical activity/sport culture of original culture. In social factors theme, social environment, family restricts women's physical activity participation but role models in Turkey seems to change this situation. The lack of physical activity/sports culture in Syria, especially for women, the relationship between gender roles, influence of cultural and religious beliefs and physical activity participation, is discussed in cultural factors. In environmental factors theme, recreational sport areas in Turkey can be seen facilitator factor but security problems in neighbourhood can be barrier for physical activity participation. In political factors theme, quality of education policies and physical education classes affect physical activity experiences of refugee women. Consequently, Syrian refugee women felt more physically active after migration and there are multi-dimensional factors as individual, social, cultural, environmental and political which affect the physical activity experiences.

Keywords: Migration, Syrian refugee women, Gender, Physical activity, Socio-ecological model

¹Beyza CANBAZ

²Canan KOCA

¹ Hacettepe Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Egzersiz ve Spor Bilimleri Bölümü

² Hacettepe Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Rekreasyon Bölümü

Yazışma Adresi
Corresponding Address:

Arş. Gör. Beyza CANBAZ

ORCID: 0000-0002-4913-5673

Hacettepe Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beytepe, Ankara

E-posta:
beyza.canbaz12@hacettepe.edu.tr

Geliş Tarihi (Received): 18.04.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 02.10.2020

GİRİŞ

İnsanlığın başlangıcından günümüz modern dünyasına kadar önemli bir olgu olarak süregelen göç, 20. yüzyıldan itibaren küreselleşme ile giderek ön plana çıkmaya başlamıştır. Mart 2011’de Suriye’de başlayan iç savaş küresel boyutlarda insan hareketliliğine sebep olmuş ve birçok ülkeye Suriye’den kitlesel göçler gerçekleşmiştir. Bu süreçte Türkiye en çok mülteci bulunduran ülke konumuna gelmiştir. Türkiye’de yaşayan kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı 3.585.046’tır ve kayıtlı mültecilerin yarısını (%46,14) kadın mülteciler oluşturmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM], 2020).

Göç olgusu, göç eden kadın ve erkek özneler tarafından farklı şekillerde deneyimlendiği için (Barın, 2015) toplumsal cinsiyetlendirilmiş bir olgu olarak ele alınmaktadır. Bu sebeple, göç alanında yürütülen bilimsel araştırmaların toplumsal cinsiyet bakış açısı ile yürütülmesi göçmen kadınların deneyimlerini, yerleşilen yeni ülkedeki toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimleri ortaya çıkarmak ve görünür kılmak adına önemlidir. Göç, fiziksel aktivite ve sağlık konulu yakın tarihli araştırmaların da sıklıkla kadın göçmenleri konu aldığı görülmektedir (Lenneis ve Pfister, 2017; Kallas, 2017). Bunun en önemli nedeni göç olgusundan en çok etkilenen grupların başında kadınların gelmesidir. İngiltere, Almanya, İsviçre, Amerika Birleşik Devletleri gibi farklı ülkelerde yapılan araştırmalar, özellikle kadın mültecilerin fiziksel aktivite ve spor faaliyetlerine daha düşük düzeylerde katılım gösterdiğini ortaya koymuştur (Garrido ve diğ., 2012; Jönsson ve diğ., 2012; Koca ve Yerlisu-Lapa, 2014). Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin de %67,3 gibi önemli bir oranı fiziksel olarak aktif olmayan risk grubundadır (Balcılar, 2016). Düşük fiziksel aktivite düzeyi erkekler için %60,4 iken bu oran kadınlar için %73,2’dir.

Dünya Sağlık Örgütü’nün verilerine göre, kadınlar için yetersiz fiziksel aktivite düzeyinin en yüksek olduğu bölge, Suriye’nin ve birçok Arap ülkesinin de içinde bulunduğu, Doğu Akdeniz Bölgesi’dir (World Health Organization [WHO], 2014). Arap ülkelerinde fiziksel aktiviteye katılımı olumsuz etkileyen ana sebepler arasında kentleşme ile birlikte ulaşımda ve yaşam tarzlarında meydana gelen değişimler gösterilirken (Al-Hazzaa ve diğ., 2011; Musaiger ve Kalam, 2014), kadınlar ve kız çocukları için bu sebepler farklılaşmaktadır. Okullardaki beden eğitimi programlarının niteliğinin özellikle kız çocukları için sınırlı olması hatta kız çocuklarına eğitim veren kimi okullarda beden eğitimi dersinin bile bulunmaması ve kültürel sebepler nedeniyle kız çocuklarının fiziksel aktiviteye katılımında sosyal desteğin olmaması sebepler arasında gösterilmektedir (Al-Hazzaa ve diğ., 2011).

Suriyeli mülteci kadınların sağlıklı yaşam tarzı edinebilmelerinde ve güçlenmelerinde önemli bir araç olan fiziksel aktiviteye katılımı etkileyen faktörleri bütünlüklü bir yaklaşımla ortaya çıkarmak önem arz etmektedir. Son yıllarda ülkemizde ve farklı ülkelerdeki kadınların fiziksel aktiviteye katılımlarında etkili olan faktörlerin araştırıldığı çalışmalarda ve bireylere fiziksel aktivite davranışını kazandırmak için program geliştirme çalışmalarında sosyo-ekolojik modelin (SEM) sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (Elmas ve diğ., 2016; Öztürk ve Koca, 2017; Thul ve LaVoi, 2011). Bireylerin karar ve davranışlarının, içinde bulunulan sosyal ve fiziksel çevrede ve karşılıklı etkileşimler tarafından belirlendiğini savunan SEM, mülteci kadınların fiziksel aktivite deneyimlerini çok boyutlu faktörlerle açıklamada önemli bir çerçeve sunacaktır. Bu kapsamda, bu araştırma Ankara’da yaşayan Suriyeli mülteci kadınların fiziksel aktivite deneyimlerini etkileyen faktörleri SEM ve toplumsal cinsiyet perspektifiyle ortaya çıkarmak amacıyla yürütülmüştür.

SEM Bağlamında Göç ve Fiziksel Aktivite: 1979’da Bronfenbrenner tarafından insan davranışını incelemek amacıyla kullanılan SEM, 1999 itibarıyla sağlıkla ilişkili araştırmalar içerisinde en çok kullanılan modellerden biri haline gelmiştir (Glanz ve diğ., 2008). Sallis ve diğ. (2012), SEM’de 4 boyut önermektedir: Bireysel, sosyal ve kültürel, fiziksel (çevresel) ve politik faktörler.

SEM'e göre bireysel faktörler; bireyin demografik, psikolojik ve davranışsal özelliklerini içerir (Öztürk ve Koca, 2017). Bireysel faktörler göçmen kadınların fiziksel aktiviteye katılımını etkileyen faktörler; eğitim durumu, zaman kullanımı, fiziksel aktivite bilgisi, ekonomik durum, sağlık durumu, motivasyon ve fiziksel aktivite alışkanlığı ile ilgilidir (Benjamin ve Donnelly, 2013; Thul ve LaVoi, 2011; Yan ve Cardinal, 2013).

Sosyal ve kültürel faktörler ise resmi ve resmi olmayan sosyal ağların ve toplumsal normların bireylerin fiziksel aktiviteye katılımlarına etkisini içerir. Aile bireylerinin, arkadaşların sosyal desteği, medyada sunulan örnekler, kültürel normlar ve beklentiler bu bağlamda ele alınabilir. Remacha ve diğ. (2019), algılanan sosyal destek eksikliğinin, toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde tanımlanan kadınlık rollerinin, kültürel normlar doğrultusunda kadınlara yönelik beklentilerin göçmen kadınların fiziksel aktiviteye katılımını kısıtladığını belirtmektedir. Özellikle Müslüman-Arap kadınlarla yürütülen araştırmalarda kadınların kamusal alana çıkabilmesinin erkeğin (abi, baba, eş gibi) denetiminde olmasının ve dini pratikler gereği kadın bedeninin örtülü olması gerekliliğinin Müslüman kadınların fiziksel aktiviteye katılımını kısıtladığı bulgulanmıştır (Benjamin ve Donnelly, 2013). Göçmen kadınların sosyal uyum sürecinde egzersizle ilgili davranışlarında ve tutumlarında nasıl değişimlerin meydana geldiğine odaklanmak önem arz etmektedir (Lenneis ve Pfister, 2017). Yeni yerleşilen ülkedeki kültür bağlamında değişen kadınlık algısı ve kamusal alanda fiziksel aktif çevrenin olması kadınların fiziksel aktiviteye katılımını olumlu yönde etkileyebilmektedir (Yan ve Cardinal, 2013).

Çevresel faktörler kapsamında fiziksel aktivite ve spor alanlarının varlığı, tesislerin ücretleri, programların ve tesislerin niteliği, yaşanılan çevrenin güvenliği, kentin tasarımı, trafik ve iklim fiziksel aktiviteye katılımı ile ilişkilidir. Rekreatif fiziksel aktivite alanlarının eksikliği, mültecilerin çoğunlukla yaşadığı bölgelerin güvensizliği, yaşanılan bölgedeki fiziksel aktivite alanlarından haberdar olmama ve bu alanlara erişim eksikliği mültecilerin fiziksel aktiviteye katılımını etkileyen çevresel faktörler olarak belirtilmektedir (Caperchione ve diğ., 2011; Karfoul, 2011; Saeed, 2013).

Politik faktörler ise ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki yasaların ve politikaların bireylerin fiziksel aktiviteye katılımına olan etkisini içermektedir. Şehir merkezlerine oranla daha küçük yerleşim birimlerinde spor programlarının fonlanmaması ve göç edilen ülkede kültüre duyarlı fiziksel aktivite programlarının eksikliği politik faktör kapsamında değerlendirilmektedir (AlQuaiz ve Tayel, 2009; Kallas, 2017; Karfoul, 2011).

Mülteci kadınların fiziksel aktiviteye katılımlarını etkileyen bireysel, sosyal, çevresel, kültürel ve politik faktörler olmak üzere bir dizi SEM faktörünün varlığı bilinmektedir. Spor bilimleri alanındaki göç çalışmalarında, özellikle Kanada'da, Suriyeli göçmenlerin de dahil olduğu, onların fiziksel aktivite deneyimlerinin araştırılmaya başlandığı ve ilgili politikalara temel oluşturduğu görülmektedir (Kallas, 2017). Dünyada Suriyeli mülteci sayısının en fazla olduğu Türkiye'de Suriyeli göçmenlerin toplumsal uyumuna yönelik çeşitli araştırma verilerine dayalı olarak beslenme, barınma ve sağlık gibi temel ihtiyaçlar ile eğitim ve istihdam alanlarında politikalar üretilmektedir (Çevik ve diğ., 2018). Fakat bu politikalarda spor ve fiziksel aktiviteye gereken önem verilmemektedir. Bireylere fiziksel aktivite davranışını kazandırmak için program ve politika geliştirme çalışmalarında SEM'in önemi göz önünde bulundurulduğunda bu araştırmanın amacı, Suriyeli mülteci kadınların fiziksel aktivite deneyimlerini etkileyen faktörleri toplumsal cinsiyet perspektifi ve SEM doğrultusunda onların kendi seslerinden ortaya çıkarmaktır. Suriye'deki fiziksel aktivite arka planlarını ortaya çıkarmak Türkiye'de fiziksel aktiviteye katılımlarını anlayabilmemiz için daha bütünlüklü bir bakış açısı sağlayacağından, bu çalışmada hem Suriye'deki hem de Türkiye'deki fiziksel aktivite deneyimleri ele alınmıştır. Fiziksel aktivite deneyimi ile ifade edilmek istenen katılımcıların fiziksel aktiviteye dair bilgi düzeyleri, fiziksel aktiviteye verdikleri önem ve fiziksel aktiviteye katılımlarıdır. Fiziksel aktivite kavramı ise bu çalışma kapsamında gündelik yaşam içerisindeki ev işleri, ulaşım, rekreatif aktiviteler ve spor faaliyetlerini kapsamaktadır.

YÖNTEM

Araştırmamızı nitel araştırma paradigması bağlamında kurguladık. Göç alanı yoğun bağlamsal çözümlemeyi talep eder, nitel araştırma ise bağlama duyarlı, zengin ve derinlemesine analiz imkânı sunar ve bu bağlamda birbirlerini tamamlarlar (Kümbetoğlu, 2016). Ayrıca nitel araştırma toplumsal hiyerarşik düzende dezavantajlı konumda bulunan göçmenlerin seslerinin duyulmasına ve anlaşılmasına imkân vermesi açısından önemlidir (Zapata-Barrero ve Yalaz, 2019).

Araştırma Alanı: Türkiye’deki Suriyelilerin illere göre dağılımına baktığımızda, Ankara’da 96.466 sayısında Suriyeli mülteci yaşamaktadır (GİGM, 2020). Ankara’da yaşayan Suriyelilerin ise %62,8’inin Altındağ ilçesinde yaşadığı belirtilmektedir. ‘Ankara’nın Halep’i olarak adlandırılan Önder ve Ulubey mahalleleri ise Suriyeli mültecilerin Altındağ’da en çok yoğunlaştıkları yerleşim birimleridir. Bu bölgelerde yoğun mülteci nüfusunun olmasının sebebi bölgenin fiziki konumu, kentsel ve ekonomik hareketliliği ile yakından ilişkilidir (Bakioğlu, Artar ve İzmir, 2018). Bu doğrultuda, alan araştırmasını Önder ve Ulubey mahallelerinde yürüttük. Araştırma, Aralık 2018’te başlayıp, Ağustos 2019’da sona erdi.

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik bilgileri

İsim	Yaş	Doğum Yeri	Medeni Durum	Çocuk sayısı	Eğitim durun	Meslek (Suriye)	Meslek (Türkiye)	Net gelir (TL)	Türkiye’ye geliş yılı
Merlin	42	Halep	Evli	2	Master	Felsefe öğretmeni	Sınıf Öğretmeni	2600	2014
Diya	26	Halep	Evli	1	Master (Öğrenci)	Mühendis	-	2000	2018
Zilan	62	Halep	Eşi ölmü	3	Yüksekokul	Hemşire (emekli)	-	2000	2013
Zahra	34	Halep	Evli	3	İlkokul	-	-	1400	2015
Faraz	19	Hama	Bekar	-	Lise (öğrenci)	-	-	3000	2016
Aişe	25	Şam	Evli	2	İlkokul	-	-	1800	2018
Eva	24	Halep	Evli	3	Ortaokul	-	-	1600	2016
Maya	19	Halep	Evli	1	Ortaokul	-	-	4000	2012
Gana	21	Humus	Bekar	-	Üniversite (öğrenci)	-	Diş hekim asistanı	2000	2014
Jasmin	37	Halep	Evli	6	Ortaokul	-	-	840	2013
Rim	24	Halep	Evli	3	Ortaokul	-	-	600	2014
Azra	31	Halep	Evli	5	Ortaokul	-	-	750	2012
Aya	31	Halep	Evli	6	Ortaokul	-	-	840	2014
Sana	19	Şam	Bekar	-	Üniversite (öğrenci)	-	-	2000	2017
Ayla	20	Halep	Evli	1	Ortaokul	-	-	2000	2012
Meryem	31	Şam	Evli	-	Üniversite	-	-	1750	2018

Katılımcılar: Araştırmanın katılımcılarını amaçlı örneklem yönteminin ölçüt örneklem ve kartopu örneklem yöntemleri ile belirledik. Amaçlı örneklem türü, araştırmanın problemine ve amacına uygun olabilecek bir dizi ölçütü karşılayan katılımcı ile çalışma imkânı tanır (Patton, 2014). Araştırmanın katılımcılarını belirlemek için temel aldığımız ölçütler; Suriye'den Türkiye'ye göç etmiş olmak, güncel olarak Ankara ilinde ikamet etmek, en az 1 yıldır Türkiye'de yaşıyor olmak, 18 yaşının üzerinde olmak ve kadın olmaktır. Araştırmanın katılımcılarına bölgede yaşayan Türkiyeli ve Türkçe bilen Suriyeli anahtar kişiler aracılığıyla ulaşıldı. Araştırmayı 19 ile 62 yaş aralığındaki 16 Suriyeli mülteci kadın ile yürüttük. SEM farklı boyutları içerdiğinden ve araştırmanın verilerini zenginleştirmek için katılımcıları belirlemede farklı demografik özelliklerde (yaş, medeni durum, eğitim durumu, gelir durumu, Türkiye'de bulunma süresi vb.) çeşitlilik sağlamaya özen gösterdik. Katılımcılara ait sosyo-demografik bilgilere Tablo 1'de yer verilmiştir.

Bireysel Görüşmeler: Katılımcıların geçmiş ve güncel deneyimlerini, duygularını ve düşüncelerini kendi sözcükleriyle ifade etme ve betimleme fırsatı sağladığından (Charmaz, 2015), araştırmanın ana verilerini yarı-yapılandırılmış bireysel görüşmeler yöntemi ile inşa ettik. Bireysel görüşmeleri makalenin birinci yazarı gerçekleştirdi. Katılımcıların tercihine göre görüşmeler Arapça ya da Türkçe dillerinde ve kadın tercüman yardımıyla simultane çeviri olarak gerçekleştirilmiştir. Tercümanın Arap kültürünü tanınması ve kadın olması katılımcıların bireysel görüşmelerde kendilerini daha rahat ifade etmesine olanak sağlamıştır. Görüşmelerin uzunluğu en az 37 dakika ile en fazla 97 dakika arasındadır.

Görüşmelerde sorulan sorular, katılımcıların göç sürecini, Suriye'deki ve Türkiye'deki gündelik yaşamlarını, Suriye'deki ve Türkiye'deki fiziksel aktivite deneyimlerini içeren üç ana bölümden oluşmaktadır. Üç ana bölüme ilişkin örnek sorular şu şekildedir: *Türkiye'deki ilk zamanlarınızda uyum sürecinde neler yaşadınız?; Türkiye'ye göç etmeden önce Suriye'deki gündelik yaşamınızı düşündüğünüzde arada bir fark var mıdır?; Fiziksel aktivite sizin için ne anlam ifade etmektedir?; Kendinizi hangi ülkede daha aktif olarak tanımlarsınız? Bu fark neden kaynaklanıyor olabilir?*

Araştırmanın ana verilerini desteklemek ve bazı SEM faktörleriyle ilgili olarak katılımcılar hakkında daha fazla bilgi edinebilmek amacıyla katılımcıların sosyo-demografik bilgilerinin yer aldığı kişisel bilgi formunu görüşmelerden önce katılımcılarla yüz yüze doldurduk. Araştırmanın amacını, görüşme sorularının içeriğini, araştırmayı diledikleri zaman sonlandırabileceklerini, ses kayıt cihazı için kullanım iznini içeren onam formunu katılımcılar okuyarak imzaladılar. Araştırmaya dair etik kurul onayı 16.01.2018 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (16969557-126 sayılı karar) alınmıştır.

Verilerin Analizi: Araştırmanın verilerini içerik analizi yöntemi ile analiz ettik (Patton, 2014). Verilerin analizinde öncelikle ses kayıtlarını dijital ortama aktardıktan sonra deşifresini gerçekleştirdik. Verilerin deşifresinden sonra verileri tekrar tekrar okuduk ve bu sayede verilere aşinalık kazandık. Daha sonra görüşme metinlerindeki anlamlı birimleri sistematik bir şekilde kodladık ve bu kodları SEM kategorileri doğrultusunda temalaştırdık. Araştırmanın tema ve alt temalarına yönelik bilgi Tablo 2'de yer verilmiştir.

Araştırmanın İnandırıcılık Stratejileri: Nitel araştırmacılar bulguların "inandırıcılığını" sağlamaya yönelik metodolojik stratejiler tasarlamayı ve kullanmayı temel olarak araştırmanın niteliğini artırmayı amaçlamaktadır (Noble ve Smith, 2015). McGannon ve diğ. (2019), uluslararası spor bilimleri dergilerinde 2010-2017 yılları arasında yayınlanan nitel makalelerde inandırıcılık konusu ile ilgili en çok atıf yapılan kaynakları Lincoln ve Guba (1985) ve Tracy (2010) olarak belirtmiştir. Ancak Lincoln ve Guba'nın (1985) izini sürerek, pozitivist paradigmanın etkilerini taşıyan bazı tekniklerin (kodlayıcılar arası güvenilirlik, üye kontrol) inandırıcılık stratejisi olarak kullanılması güncel dönemde nitel araştırmacılar tarafından eleştirilmektedir (McGannon ve diğ., 2019). Bu eleştiriler doğrultusunda bu araştırmada Tracy'nin (2010) inandırıcılık stratejilerini kullanmayı tercih ettik. Bu araştırmada, araştırmanın niteliğini artırmak için

kullandığımız stratejiler; bulguların sunumunda yoğun ve ayrıntılı betimleme yapma, çok sesliliğe yer verme, alanda uzun süreli bulunma, katılımcılarla uzun süreli etkileşim, katılımcılar hakkında detaylı bilgi verme ve özdüşünümselliği yansıtmadır. Ayrıca araştırmada katılımcılarının gizliliğini korumak amacıyla katılımcıların gerçek ismi yerine anonim isimler kullanılmıştır.

Tablo 2. Temalar ve alt temalar

SEM Bağlamında Temalar
Alt Temalar
Bireysel Faktörler
Fiziksel Aktiviteye Verilen Önem
Fiziksel Aktiviteye Katılımın Sağlığa Olan Etkisi
Göç Edilen Ülkeden Alınan Spor Kültürü ve Deneyimi
Sosyal Faktörler
Aile Desteği
Toplumsal Çevrenin Kadın Üzerindeki Denetimi ve Baskısı
Rol Model Kadınlar
Kültürel Faktörler
Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Rollerini
Kültürel ve Dini İnançlar
Çevresel Faktörler
Yerel Yönetimler ve Rekreatif Fiziksel Aktiviteye Katılım
Yaşanılan Yerin Fiziksel Özellikleri ve Güvenliği
Politik Faktörler
Eğitim Politikaları

Araştırmacı Özdüşünümselliği: Özdüşünümsellik, araştırmacının araştırma sürecinin tüm aşamalarındaki varlığını sorguladığı ve değerlendirdiği anlamına gelmektedir. Özellikle göç araştırmalarında, nitel araştırmacıların özdüşünümsellik hakkında daha hassas ve okuyucuya karşı daha açık olması gerekmektedir (Iosifides, 2019). Alan araştırmasını yürüten makalenin birinci yazarı, bunu eleştirel değerlendirmeye açık olarak ve katılımcılarla olan konumunu sürekli göz önünde bulundurarak yapmaya çalışmıştır.

Birinci yazarın özdüşünümsel notları: Göç araştırmalarında, araştırmacının içerden ve dışardan olma durumu etnik azınlık ya da çoğunluk olma halinden daha fazlasını içerir (Boccagni ve Schrooten, 2019). Toplumsal cinsiyet, toplumsal sınıf, din, yaş gibi farklı kategoriler araştırmacının katılımcılarla olan ilişkisini etkileyebilir. Farklı bireyselliklerle de olsa aynı dini kimliğe sahip olmak ve kadın olmak bağlamında yaşanan sorunların varlığı araştırmacı olarak katılımcılarla paylaştığım ortak yönleri oluşturuyor. Muhafazakâr bir sosyo-kültürel ortamda doğup büyümem ve ergenlik dönemimde spora katılımda karşılaştığım toplumsal cinsiyet temelli engeller içeriden biri konumuma örnek oluşturuyor. Bu bağlamda, araştırmacı olarak kendi sosyo-kültürel arka planım ve deneyimlerim, araştırma sürecinde ve görüşmelerde doğru soruları üretmeme ve yönlendirmeme katkıda bulundu. Katılımcılardan farklı bir etnik kimliğe sahip olmam ve savaş ya da çatışma sebebiyle yerinden edilmemiş olmam ise katılımcılarla paylaşmadığım yönlerimi oluşturuyor. Araştırma sürecinde etnik kimlik sebebiyle dışardan biri, din ve toplumsal cinsiyet kategorilerinde paylaşılan ortak deneyimler sebebiyle içeriden biri olarak bu araştırmada konumlandım. Göç alan ülkenin araştırmacısı olarak göç eden katılımcılar ile aramızda hiyerarşik ilişkinin üretilmemesi için görüşme sürecinde soruları yöneltirken etnik kimlik ile ilgili “biz” ve “siz” söylemleri kullanmamaya gayret ettim. Örneğin “sizin kültürünüzde” yerine “Suriye kültüründe” söylemiyle görüşme sorularımı yönelttim. Katılımcılarla görüşme öncesinde ve sonrasında uzun süreli vakit geçirmeye özen gösterdim. Bunun birçok sebebi vardı: Kadınların yaşamlarını daha yakından tanımak, araştırmanın verilerini

güçlendirmek için gözlem yapmak ve katılımcılarla daha samimi ve güvenilir bir ilişki kurabilmek. Bu süreçte bana evlerinde oldukça misafirperver ve cömert davranan katılımcılarla iletişimim güçlendi. Örneğin Suriye'de yaşadıkları sosyo-kültürel ortamı, Arapçadan bazı kelimeleri ve gündelik yaşamda kullanılan bazı kalıpları öğrenmeye başladım. Bu edindiğim bilgiler ve katılımcılarla uzun süreli vakit geçirmem araştırma sürecinde hiyerarşik ilişkinin oluşmasının önüne geçti.

BULGULAR

Bu bölümde, SEM'in bireysel, sosyal, kültürel, çevresel ve politik faktörleri temelinde Suriyeli mülteci kadınların fiziksel aktiviteye katılımları tartışılmıştır.

1. Bireysel Faktörler:

Fiziksel aktiviteye verilen önem: Görüşmelerde ortaya çıkan bireysel faktörlerden biri katılımcıların fiziksel aktiviteye dair bilgi düzeyidir. Mülteci kadınların fiziksel aktiviteye katılımlarını anlayabilmek için onların fiziksel aktiviteye verdikleri anlam ve bilgi düzeyine dair sorular soruldu. Katılımcılara fiziksel aktivitenin onlar için ne anlama geldiğini sorduğumuzda evli ve Zahra hiç bilgisinin olmadığını belirtti:

Araştırmacı: “Sizce fiziksel aktivite ne demek? Aklına ne geliyor fiziksel aktivite dediğim zaman?”

Zahra: “Hiçbir şey gelmiyor (hahaha). Manasını bilmiyim.”

Katılımcılardan bazıları Zahra gibi fiziksel aktivitenin anlamını tam olarak bilmemekle birlikte, fiziksel aktiviteyi beden görüntüsü ile yani zayıflamakla ilişkilendirerek açıklamıştır. İki katılımcının fiziksel aktiviteyi bu yolla açıklamalarındaki en belirgin sebep yakın zamanda doğum yapmış olmaları ve doğum sonrası kilolar ile ilişkilidir. 19 yaşında ve henüz 3 aylık çocuğu olan Maya fiziksel aktiviteyi şöyle açıklıyor: “Bence karın için yapılan, kilo vermek için yapılan bir şey. Ben doğum yaptıktan sonra mesela karnım çıktı. Onun gitmesi için haftada üç dört defa spor yapıyorum. Çünkü hiç sevmiyorum.” Benzer şekilde 24 yaşında olan ve 7 ay önce doğum yapan Eva da fazla kilosu olmadığı için fiziksel aktivitenin kendisi için her zaman önemli olmadığını açıklıyor: “Fiziksel aktivite benim için çok da önemli değil. Eğer kilolu ve tombiş bir kadın olsaydım çok önemli olurdu. Şimdi karnım var sadece doğumla ilgili olarak.”

Sağlık sektöründen emekli olan 65 yaşındaki Zilan fiziksel aktiviteyi gündelik hayatta aktif olma ve ev işleri ile açıklıyor: “Yani benim için spor demek. Sürekli oturmaktansa hareket etmek, ev işleri görmek de bence bir spordur.” Gana ve Faraz ise fiziksel aktiviteyi bütünlüklü bir yaklaşımla açıklıyorlar. Gana'nın Beslenme ve Diyetetik bölümünde eğitim görmesi, fiziksel aktiviteyi beslenme ile birlikte ele alarak sağlıklı yaşam tarzı edinmedeki önemine vurgu yapmasını sağlıyor: “Kendi görüşüme göre fiziksel aktivite sağlıklı yaşam tarzı edinmek için gereken bir şey beslenme ile birlikte. Bir de haftada üç gün yapılması gereken bir şey. İhmal edersek sağlığınıza zarar verebilecek bir şey.” Faraz ise fiziksel aktiviteyi çok yönlü bir bakış açısıyla ele alarak sağlıklı yaşam, zararlı alışkanlıklardan uzak durma, aktif olma ve sağlıklı beslenme ile açıklıyor: “Bence fiziksel aktivite daha sonraki hayatın için daha iyi olmak. (...) Mesela spor yapacaksın, iyi yemek yiyeceksin, hep hareket edeceksin, zararlı şeylerden uzak duracaksın.”

Suriyeli mülteci kadınların fiziksel aktiviteye yükledikleri anlam ve önem; eğitim durumu, yaş, medeni hal, çocuk sayısı gibi sosyo-demografik özelliklerden etkilenebilmekle birlikte, fiziksel aktiviteye verilen anlam gündelik hayatta aktif olma, kilo kontrolü sağlama ve bütüncül yaklaşımla sağlıklı yaşam tarzının parçası olarak değişebilmektedir.

Fiziksel aktiviteye katılımın sağlığa olan etkisi: Fiziksel aktiviteye ya da spora katılan kadınlar, kendilerini daha sağlıklı, daha mutlu, daha rahat hissettiklerini ifade etmiştir. Suriye'de ve Türkiye'de serbest zamanlarında dans eden Eva ve Maya, dansı sevmelerinin sebebini psikolojik olarak iyi hissetmelerini referans göstererek açıklamıştır: “Genel olarak gezmeyi seviyorum, dans (oryantal) etmeyi seviyorum. (...) Ben söylemiyorum dansı seviyorum diye vücudum söylüyor

hahaha. Daha rahat oluyorum. Mutlu oluyorum böyle” (Maya); *“Serbest vakitlerimde evde bir saat dans (oryantal) ediyorum. Dans etmeyi seviyorum çünkü daha rahat hissediyorum kendimi, daha mutlu hissediyorum. Dans eğlenceli bir şey ya!”* (Eva).

Suriye’de, kadınların gündelik yaşamı ve fiziksel aktiviteye katılımları üzerindeki ataerkil denetim ve Suriye’de hâkim olan toplumsal cinsiyet düzeni sebebiyle mülteci kadınların birçoğu fiziksel aktiviteye ve spora katılımı ilk kez Türkiye’de deneyimlemiştir. Koşu yarışına ilk kez Türkiye’de katılan Merlin, bu deneyiminden yola çıkarak fiziksel aktivitenin kendisi için önemini açıklıyor: *“Psikolojik sağlığım için önemli. Mutluluk veriyor bana. Bir de bende bir enerji var ki her şeyi yapabilirim. Pozitif enerji veriyor bana.”* Spor salonuna ilk kez Türkiye’de kayıt olan Aya ise düzenli olarak spor yapmanın kendi psikolojisine yansımalarını böyle aktarıyor: *“Daha aktif, daha sağlıklı, psikolojik olarak da daha mutlu hissediyordum. Benim için farklı bir hava oluyordu. Müzik çalıyor, spor yapıyorum... Ne güzeldi ya! Kendimi çok iyi hissediyordum.”*

Suriye’de fiziksel aktiviteye katılmayan Rim, Türkiye’de gündelik ihtiyaçlarını karşılamak için yürüyüş yapmaya başlıyor. Fiziksel aktivitenin sağlığına olan faydalarını hissetmeye başlayan Rim için yürüyüş yapmak gündelik hayatının bir parçası haline geliyor: *“Suriye’de evden dışarı çıkmıyordum. Türkiye’de daha fazla dışarı çıkabiliyorum ve daha aktifim. Buraya geldikten sonra dışarıya, alışverişe, pazara ben gitmeye başladım. Giderken de yürüyerek gidip geliyordum. Yürüdükçe kendimi daha sağlıklı hissetmeye başladım. O yüzden eve yürüyüş bandı aldım ve artık evde de yürüyorum.”*

Mültecilerin göç bağlamında yaşadıkları sağlık problemlerinden biri psikolojik rahatsızlıklarla ilgilidir. Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin %60’ı savaşın sebep olduğu psikolojik zorlukların uyum sağlamanın önünde engel teşkil ettiğini belirtmiştir. (T.C. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD], 2017). Savaş ve göç bağlamında yaşanan psikolojik zorlukların ve genel olarak mülteci olarak yaşamının, kadınların yerleştikleri yeni ülkede fiziksel aktiviteye katılımını etkileyebildiği ifade edilmektedir (Haith-Cooper ve diğ., 2018). Katılımcılardan Azra ve Jasmin de göç bağlamında yaşadıkları psikolojik zorlukların fiziksel aktiviteye katılımı kısıtladığını belirtmiştir: *“Bütün sevdiklerim, akrabalarım orada (Suriye’de) olduğu için psikolojik olarak kendimi iyi hissetmiyorum. Aklım hep orada. Belki iki senedir hiç görmedim onları. O yüzden burada hiç fiziksel aktivite yapmak istemiyorum. Hareket etmek istemiyorum.”* (Azra); *Parka geliyoruz spor aletlerinde arkadaşım bana diyor ki “Kalk Jasmin, şunu yap Jasmin, bunu yap Jasmin” sonra ben ona diyorum ki “Yeter çok yoruldu”. Sonra da bırakıyorum. Çünkü ailem orada (Suriye’de). Kendimi yalnız hissediyorum ve depresyona giriyorum. Öyle zamanlarda da kendimi yorgun hissediyorum ve o yüzden spor yapamıyorum.”* (Jasmin).

Göç sebebiyle geride bırakılan aileye ve sosyal çevreye duyulan özlem ve bu durumun sebep olduğu psikolojik zorluklar bazı katılımcılar için fiziksel aktiviteye katılımı isteksizlik yaratabilmektedir. Aynı zamanda fiziksel aktiviteye katılım mülteci kadınların psikolojik ve fiziksel sağlığına olumlu anlamda katkıda bulunabilmektedir. Göçle birlikte yeni ve farklı bir sosyo-kültürel ortama dahil olan mülteci kadınlardan bazılarının fiziksel aktivite deneyimlerinde sağlık boyutunda olumlu değişimler yaşanmıştır.

Göç edilen ülkeden alınan spor kültürü ve deneyimi: Görüşmelerde, katılımcılar Suriye’de toplum genelinde yerleşik bir spor kültürünün olmadığını belirttiler: *“Yani istersen spor yapabilirsin ama yapmıyorsun çünkü baban yapmıyor, annen yapmıyor, çevrende kimse yapmıyor. Düşünmüyorsun bile spor yapmayı. Alışmadı kimse orada spor yapmaya.”* (Sana). Bu durum ise spora katılımın gündelik hayatta öncelik sırasında olmamasına ve hatta önemsenmemesine sebep olmaktadır: *“Küçüklüğümüzden beri alışmadık ki biz spor yapmaya yani. Hayatta spordan daha başka şeyler var. Alışmadığımız için aklımıza bile gelmiyor. Bizim için önemli değil.”* (Maya). Aya, Türkiye’de Suriye’ye

kıyasla bir spor kültürünün olduğunu ve bu sebeple Türkiye'deki kadınların daha aktif olduğunu belirtiyor: "*Türkler daha fazla spor yapıyor. Çünkü onlar spor yapmaya alışmış ama Suriye'deki kadınlar alışmamışlar. Suriye'deki kadınlar %10 dersem Türkiye'deki kadınlar %50 spor yapıyor. Çünkü Suriye'nin kültüründe spor yapmak yok.*" Jasmin, Suriye'de spor kültürünün olmamasını ücretsiz rekreatif spor alanlarının eksikliği ile açıklıyor: "*Spor kültürümüzde çok yok. Mesela park yok, spor yapan insan yok. İmkân yok yani.*"

Kadınların spora katılımını etkileyen bir diğer bireysel faktör ekonomik düzeydir. Suriye'de kadınların ve kız çocuklarının sosyo-kültürel bağlamda kamusal alanda fiziksel aktiviteye katılımı kısıtlandığı için düzenli fiziksel aktiviteye katılımda kadınlara özel spor merkezleri önemli hale gelmektedir. Suriye'de fiziksel aktivite kültürünü ele alan az sayıdaki araştırmada, sadece belirli zamanlarda veya ayrı tesislerde kadınlara hizmet veren spor merkezlerinin üyelik ücretlerinin pahalı olduğu belirtilmektedir (Karfoul, 2011). Dolayısıyla mülteci kadınların köken ülkelerinde düzenli fiziksel aktiviteye katılımlarında ekonomik düzey belirleyici olabilmektedir. Katılımcıların ekonomik düzeyleri farklılık göstermekle birlikte hepsi bu konuda aynı fikirde olduğunu belirtti. Örneğin; Suriye'de okul döneminde özel bir kulüpte basketbol oynayan ve ekonomik durumunun iyi olduğunu ifade eden Gana özel okulda okuduğu için kulübe gidebildiğini söylemiştir: "*(Suriye'de) Kadınların spor yapmasında ekonomik durum etkili. Mesela yüzme havuzları paralıydı. Bir de ben dedim ya sana ben ilkokulda özel bir okula gittiğim için kulübe (basketbol) gidebildim. Devlet okullarında yok.*"

Orta gelirli olduğunu ifade eden Merlin'e göre ise "*Suriye'de spor bütün kadınlar için değil. Orta ve düşük gelirli aileler spor yapamıyor*". Görüşmenin bir başka bölümünde de yüzme havuzlarını örnek vererek devam ediyor: "*Mesela biz Suriye'de yüzmeyi çok seviyoruz. Çünkü bütün şehirlerimizde deniz yok. Mesela her yıl bir defa giriyoruz denize. Havuzlar var ama onlar da çok pahalı. Bazı aileler gidebiliyor sadece.*"

Suriye'nin spor ve fiziksel aktivite kültürü tarihsel ve toplumsal koşullarla birlikte farklılık göstermekle birlikte genel olarak erkek egemenliğinin hâkim olduğu belirtilmektedir (Karfoul, 2011). 1946 sonrası bağımsızlık döneminde kadınlar ve kız çocukları için okul düzeyinde, toplumsal düzeyde ve yarışma sporlarında gerçekleştirilen girişimlerin artmasına rağmen Suriye'deki spor kulüplerinin üyeliğinin yalnızca %9,6'sı kadınlar ve kız çocuklarına aittir. Bu durumun oluşmasında çocuk yaşta evlilikler, ergenlik sonrası kız çocuklarının sporu bırakması gibi toplumsal; spor alanında kadın antrenör ve yöneticilerin az olması gibi teknik; bölgedeki barışın istikrarsızlığı gibi siyasi ve spor merkezlerinin üyelik ücretlerinin pahalı olması gibi ekonomik sebeplerin varlığı belirtilmektedir (Karfoul, 2011).

2. Sosyal Faktörler:

Aile desteği: Katılımcılar Suriye'nin toplumsal yapısında kamusal alan ve özel alanın sınırları için çizilen çizgilerin Suriye'deki kadınlar ve erkekler için çok belirgin olduğunu aktarmıştır. Türkiye'de Suriyeli kadınlarla yapılan bir başka araştırmanın katılımcıları da Suriye'de kadınların kamusal alanda yalnızca eşi ya da aile üyelerinden biri ile var olabildiğini, toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun bir yaşamı, kamusal ve özel alandaki baskıyı da içselleştirerek sürdürdüklerini ifade etmiştir (Cankurtaran ve Albayrak, 2019). Kadınların sorumlu oldukları geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri sebebiyle Suriye'de özel alana hapsolması, onları kamusal alanda aktif yer alan ve gelir getiren bir erkeğe bağımlı konuma getirmiştir. Kadınların gündelik eylemlerinde ve kararlarında kadınlar edilgen, erkeklerse aktif bir rol üstlenmiştir: "*Bizim adetlerimiz bu şekilde. Eğer evliysen kocandan evli değilsen babandan izin alman gerekiyor bir şey yapmak için. Eski adetlerden dolayı.*" (Zilan) Suriye'de kadınların spora ve fiziksel aktiviteye katılımlarında da karar verici konumda olan erkeklerdir. Örneğin Zahra'nın eşi Suriye'de spor salonuna gitmesine izin vermemiştir: "*Bazen derdim Ahmet'e (eşi), Ahmet teyzemin kızları spora yazılmış ben de yazılayım mı derdim. Hayır derdi. ... Gıskanç olduğundan, orada gazeteler derdi. O hayır dediği vakit ben de onun hatırını gırmazdım.*" Zahra'nın alıntısında görüldüğü gibi fiziksel aktivite ve spora katılım tamamen engellenebiliyor ya da Merlin'in aktardığı gibi mekânsal

sınırlamalar getiriliyor. Suriye'deyken ortaokulda basketbol takımında olan Merlin'in babası, spora katılımını okul içi spor aktiviteleri ile sınırlandırmıştır: *“Okul içinde spor aktiviteleri olduğu zaman babam beni destekliyordu ama okul dışında yok.”* Ayla için bu durum Türkiye'de de sorun teşkil ediyor. Sorumlu tutulduğu toplumsal cinsiyet rolleri ve karar verici konumdaki eşi Ayla'nın Türkiye'de fiziksel aktiviteye katılımını olumsuz anlamda etkiliyor:

Araştırmacı: *Türkiye'de fiziksel aktiviteyle ilgili bir kursa katılma imkânınız olsa katılmak ister miydiniz?*

Ayla: *Hayır. Çocuğum ve kocam var nasıl katılayım? Eşim asla izin vermez. Mesela der ki “Yallah, sen annenin evine!” Evde kalmama bile izin vermez.*

Aile desteğinin olmaması fiziksel aktiviteye katılımı olumsuz yönde etkilese de Diya ve Merlin için eşleri ile birlikte fiziksel aktiviteyi deneyimlemek, fiziksel aktiviteye katılımı keyifli hale getiriyor: *“Halep'teyken uygun olduğumuz zamanlarda ben ve eşim çok fazla yürüyorduk. Eskiden Antik Halep boyunca yürüyüş yapıyorduk çok güzeldi. (...) Şimdiki evimizin yanında bir yokuş var. Eğer vaktimiz olursa orada eşimle birlikte eğlence olsun diye koşuyoruz.”* (Diya). Merlin için ilk defa deneyimlediği koşu yarışının en güzel yanı bu etkinliğe eşi ile birlikte katılmasıdır: *“Türk Kızılayı benim eşime mesaj gönderdi. Çanakkale'ye gittik. Orada 10 km koşu yarışına katıldım. Yeni bir tecrübeydi, maceraydı benim için. Yer (Çanakkale) de çok güzeldi. En güzel şey de ben ve eşim birlikte gittik.”*

Katılımcılar arasında Suriye'de fiziksel anlamda en aktif kişi Gana'ydı. Bu durumun sebebi ise en temelde Gana'nın toplumsal sınıfı ile ilişkili olmakla birlikte, ailesinin spor yapmış ve spora ilgili bireyler olması onun fiziksel aktiviteye katılımını etkileyen unsurlar arasında yer alıyor. Gana çekirdek ve geniş ailesinin fiziksel anlamda aktif kişiler olduğunu belirtiyor: *“Annem eve özel koç getiriyordu Suriye'de. Teyzem, halam falan haftada üç gün eve geliyorlardı spor için. (...) Annem benden daha iyi. Burada (Türkiye) da gym'e gidiyor mesela. ... Kardeşlerim mesela onlar çok iyi futbolcu. Babamla her hafta gidiyorlardı mesela. (...) Ailecek futbol oynuyorduk. Kardeşlerimle falan oynadığımızı hatırlıyorum. Dayımla birlikte...”*

Gana'nın ve ailesinin spora ilgisi de aslında en temelde babasının spora ilgisinin olması ile ilgili:

Araştırmacı: *“Sizin ailenizdeki spora ilgi neyden kaynaklanıyor?”*

Gana: *“Babamdan dolayı. Babamın ailesi de öyle. Babam gençliğinde ve çocukluğunda futbol falan oynuyordu. Hatta babaannem şöyle anlatır, babamın kitap okurken bile ayaklarının arasında top varmış, top oynuyormuş.”*

Küçüklüğünden beri spora ilgi duyan Gana'nın babası, Gana'nın ilkokulda basketbol kulübüne gitmesinin önünü açıyor: *“Babam boyum uzasın diye basketbola şey yaptı beni. Ben de basketbolu seçtim. Basketbolu seviyordum.”* Suriye'den Türkiye'ye göç ettikten sonra Gana'nın babası işi gereği Türkiye'de farklı bir şehirde yaşıyor. Ancak Türkiye'de ilk yıllarda birlikte yaşadıkları süreçte babası ile oyunlar oynadığını anlatıyor: *“Biz ilk Türkiye'ye geldiğimizde hep çıkıyorduk mesela parklara. Evimizin altında parklar oluyordu, orada hep oynuyorduk mesela ben, babam, kardeşlerim...”*

Mülteci kadınların köken ülkelerindeki toplumsal cinsiyet düzeni, kadınların fiziksel aktiviteye katılımının mekânsal sınırlarının çizilmesinde etkilidir. Gündelik hayatının önemli bir bölümünü ev içi alanda geçiren mülteci kadınların fiziksel aktiviteye katılımında, kamusal alanda yer alan abi, baba, eş gibi erkekler karar verici ve kısıtlayıcı bir konumda olabilmektedir. Buna rağmen fiziksel anlamda aktif bir aileye sahip olmak da kadınların fiziksel aktiviteye katılımını kolaylaştırabilmektedir.

Toplumsal çevrenin kadın üzerindeki denetimi ve baskısı: Suriye'de kanuni ve toplumsal uygulamalarda var olan toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık nedeniyle kadınlar hem özel alanda hem de kamusal alanda baskı altında tutulmaktadır (Cankurtaran ve Albayrak, 2019). Köken ülkede toplumsal çevrenin yarattığı toplumsal baskı da kadınların yaşamına yön vermekte ve onlar üzerinde bir denetim oluşturabilmektedir. Aşağıda alıntıları sunulan Jasmin ve Sana'nın

belirttiği gibi ailenin, akrabaların ve komşuların içinde yer aldığı toplumsal çevre, genelin dışına çıkararak farklı şeyler yapan kadınlar hakkında olumsuz bir yargıda bulunabiliyor: “Bizim kültürümüzde çevre çok önemli. Yani aile, komşular, akrabalar hep senin hakkında konuşabilir.” (Jasmin); “(...) Mesela Suriye’de kadın orada bir şey yapıyorsa insanlar genelde onun hakkında konuşurlar. O kadın bunu yaptı, o kadın şunu yaptı diye. Mesela herkesin yaptığı şeyden farklı bir şey yaptığında o kadının ayıp bir şey yaptığını söylüyorlar. Herkes onun hakkında böyle konuşuyor.” (Sana)

Suriye’de kadınların yaşamına yön veren toplumsal baskı ve denetim kadınların kamusal alanda fiziksel aktiviteye katılmalarını engelleyebilmektedir. Almanya’da yaşayan Suriyeli kadınlarla yürütülen araştırmada, kadınların maruz kaldığı toplumsal baskı gibi toplumsal cinsiyet temelli sosyo-kültürel engellerin Suriye’de kadınların fiziksel aktiviteye katılım fırsatlarını sınırladığı belirtiliyor (Mohammadi, 2019). Akrabaları, komşuları ve çevredeki insanlar tarafından gözetlenen kadınlar, ayıplanacaklarını düşündükleri için açık alanlarda fiziksel aktivite yapmamayı tercih ediyor. Gana’nın deneyiminden kamusal alanda fiziksel aktiviteye katılan bir kadının delilikle ya da erkek olmakla itham edilebildiklerini anlıyoruz: “Suriye’de kadınlar insanlar konuştuğu için fiziksel aktivite yapmıyor. Mesela benim için bu kız deli mi olmuş sokaklarda basketbol oynuyor ya da erkek olmuş futbol oynuyor sokaklarda diyorlardı.”

Türkiye’ye göç ettikten sonra Suriye’deki tanıdık toplumsal çevrenin geride bırakılması, kadınların üzerindeki toplumsal baskıyı azaltabiliyor. Bu durum ise kadınların kamusal alanda daha rahat bir şekilde fiziksel aktiviteye katılmalarını sağlıyor: “Tanıdık kimse yok burada. Oradayken herkes tanıdığı için beni sokakta tek görseler benim hakkımda konuşurlardı. O yüzden burada daha rahatım ve daha aktifim (fiziksel olarak). Evden dışarıya daha rahat çıkabiliyorum.” (Eva). “Halep’te zaten ayıp diye evde oturuyoruz. Buradaki kültürde eğer bir kadın spor yapıyorsa bu normal, ayıp değil. Ama Suriye’deki kültürde bir kadın spor yapıyorsa bu çok ayıp, normal bir şey değil. Sen ne yapıyorsun, nasıl spor yapıyorsun diyorlar spor yapan kadın hakkında. Burada (Türkiye’de) tanıdığım kişiler yok, çevrem değişti o yüzden bu konuda kendimi daha rahat hissediyorum burada” (Jasmin).

Köken ülkede ailenin, komşuların ve akrabaların oluşturduğu toplumsal çevre kadınların yaşamına yön vermekte, onların yaşamını denetlemekte ve kamusal alanda fiziksel aktiviteye katılımını engellemektedir. Bu bağlamda göç ile birlikte yerleşilen yeni ülkede toplumsal çevrenin değişmesi ve tanıdık toplumsal çevrenin geride bırakılması kadınların Türkiye’de kamusal alanda fiziksel aktiviteye katılımını kolaylaştırmıştır.

Rol model kadınlar: Suriye’nin fiziksel aktivite kültüründe kadınların kamusal alanda fiziksel aktiviteye katılımı kültürel olarak uygun bulunmuyor. Bu durumu Aişe “Suriye’de kadınların sokakta koşması ayıptır” diyerek ifade ederken; Merlin, Suriye’de ve Türkiye’de kadınların kamusal alanda fiziksel aktiviteye katılımını gündelik yaşamın içerisinde bir örnek vererek ifade ediyor: “Mesela otobüsü kaçırdığım zaman burada koşabilirim. Ama Suriye’de örfelere göre yasaktır. Bir kadın nasıl koşabilir yani Suriye’de utanırım. Ama burada bu durum normal.” Sana, Türkiye’de kamusal alanda fiziksel aktiviteye katılan kişilerin Suriye’ye göre farklılık gösterdiğini, Türkiye’de kadınların ve ileri yaştaki bireylerin fiziksel aktiviteye katıldığını vurguluyor: “Suriye’de ben hiç yürüyüş yapan, spor yapan kadın görmedim. Hep erkekler. (...) Burada spor yapan kadınları görüyorum. Yaşlı insanlar bile spor yapıyorlar.” Kamusal alanda fiziksel olarak aktif rol model kişilerin bulunması mülteci kadınların açık alanda fiziksel aktiviteye katılıma yönelik bakış açısını değiştirebiliyor. Örneğin; Suriye’deyken kamusal alanda hiç fiziksel aktivite yapmadığını belirten Jasmin, Türkiye’ye geldikten sonra parklarda spor yapan kadınları görüyor ve bu durum Jasmin’e cesaret veriyor: “Onları (sokakta spor yapan kadınları) gördüğümüz zaman mutlu olduk. Bize cesaret verdi bu durum. Dedik ki “Aaa! Nasıl yapıyorlar? Kalkın biz de yapalım.” dedik. Biz de yapmak istedik. (...) Her gün yarım saat bir saat yürüyoruz burada. Sadece yürümek için evden çıkıyoruz komşularıyla.”

Mülteci kadınlar için Türkiye’de sokakta fiziksel aktivite ya da spor yapan kadınların yanı sıra geleneksel spor medyasında kadın sporcuların yer alması da fiziksel anlamda aktif rol model kadınların görünürlüğü açısından önemli bir boyut. Faraz bu konuda Suriye ve Türkiye’deki spor medyasını kıyaslayarak örnek veriyor: *“Sizin bazen televizyonda izliyorum Türk kadınlar oynuyorlar maç, spor, basketbol falan. Bizim Suriye televizyonlarında hiç yok, asla göremezsin hatta (kadın sporcuları).”*

Türkiye’de yeni bir sosyo-kültürel çevreye dahil olan mülteci kadınlar için kamusal alanda fiziksel anlamda aktif olan kadınların bulunması onların fiziksel aktiviteye katılım konusunda cesaret almasına katkı sağlamıştır. Ayrıca spor medyasında kadın sporcuların görünürlüğünün olması da iki kültür bağlamında farklılaşmakta ve mülteci kadınların fiziksel aktiviteye katılımını etkilemektedir.

3. Kültürel Faktörler:

Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri: Kadınların gündelik hayatlarını ve fiziksel aktivite deneyimlerini anlayabilmek için onların Suriye’de nasıl bir toplumsal cinsiyet düzeninde yaşadıklarından bahsetmek gerekir. Suriye’de kadınlar, küçük yaşlarda geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak ev içi alandaki sorumluluklarını yerine getirmek üzere yetiştirilmeye başlanıyor. Faraz, *“Suriye’de 11 yaşına gelmiş olan bir kız çocuğunun evin temizliğinden ve yemek yapılmasından sorumlu tutulduğunu”* belirtiyor. Bunun sebebini ise şöyle açıklıyor: *“Mesela bir bayan 6. Sınıfa gider ama 7 ve 8’e gitmesi yasaktır (Suriye’de). Sen kadınsın nasıl okula gidersin? Erkekler sana çok bakıyor diyorlar.”*

Eğitimine devam edemeyen kız çocukları ise yaşı büyüdüğünde istihdama dahil olamıyor. Çünkü Suriye’de kadınların çalışabilmesi ancak iki sebeple mümkün oluyor: üniversite mezunu olmak ya da ekonomik olarak ihtiyaç sahibi olmak.

Diya: *“Eğer kızlar üniversiteye gidiyorlarsa ve diplomaları varsa o şekilde çalışıyorlar. Ama eğer okula gitmiyorlarsa ev hanımı oluyorlar genellikle. Üniversitede örneğin öğretmenlik, mühendislik gibi bölümleri bitirdilerse çalışabiliyorlar. Yoksa hiç üniversiteye gitmeyen biri çalışmayı tercih etmiyor. Markette, temizlik gibi işlerde çalışmayı tercih etmiyorlar. Mesela paraya çok ihtiyacı varsa ve kimsesi yoksa ancak o şekilde bu işlerde çalışabiliyor.”*

Eğitimden küçük yaşta mahrum bırakılan ve bu sebeple istihdama dahil olamayan kadınlar ise genellikle küçük yaşlarda evlendiriliyor: *“Bizim adetlere göre kızlar hemen küçük yaşta evlenir. (...) Bizde kızlar 18 yaşına gelince turşu kaldı deriz.”* (Maya); *“(…) Kadınlar küçük yaşta kapanyolar (hijab) ve küçük yaşta evlendiriliyorlar (Suriye’de). 11 yaşında bir kız mesela evlenebilir. Erkekler diyor ki ben onu büyüteceğim, ben almam büyük kadın falan.”* (Faraz). Bu durum ise Suriye’deki kadınların ücretsiz ev emekçisi olarak özel alanda hayatını sürdürmesine ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden sorumlu tutulmasına sebep oluyor:

Azra: *“Kadınlar bizde sadece ev işi yapıyor, çocuk bakıyor. Dışarıda çalışmıyorlar.”*

Zahra: *“Sabahtan erkek galmazkine. Hep bütün işine gider. Evde kim galır? Biz galırız. Kadınlar galır.”*

Toplumsal cinsiyet düzeninde kadınların karşılıksız ev içi emeğinden ve bakım emeğinden sorumlu tutulması onların fiziksel aktiviteye zaman ayırmasını engelliyor: *“Suriye’deki kadınlar hep evin içinde. Bütün kadınlar 17-18 yaşında evleniyorlar. Bu nedenle Suriye’deki kadınlar Türkiye’deki kadınlara göre daha az fiziksel aktivite yapıyor.”* (Merlin); *“Suriye’deki kadınların çok çocukları var. Ev temizleyecekler, yemek yapacaklar falan falan. O yüzden (fiziksel aktivite) yapmıyorlar bence.”* (Faraz)

Suriye’de hâkim olan toplumsal cinsiyet düzeninin gerektirdiği rollere göre kadınlar küçük yaşlarında eğitimden mahrum bırakılmakta, oyun çağında özel alana hapsedilmekte ve annelik /kadınlık rollerinden sorumlu tutulmaktadır. Yemek, temizlik ve bakım sorumlulukları gibi geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden sorumlu tutulmaları ise kadınların rekreatif fiziksel aktiviteye katılımını kısıtlamaktadır.

Kültürel ve dini inançlar: Orta Doğu kültüründe kadınların fiziksel aktiviteye katılımını etkileyen faktörler toplumsal cinsiyet, kültürel roller ve dini inanç çerçevesinde tartışılmaktadır. İslami kültürün gerektirdiği örtünme pratikleri, mülteci kadınların bedenlerini ve eylemlerini düzenlemektedir. Suriye'de hâkim olan kültürel ve dini inançlar bağlamında, kız çocukları oyun çağında eğitimden mahrum bırakılarak ev içi alana mahkûm edilmekte ve ergenliğin akabinde örtünme pratikleri ile çocuklukları sonlandırılmaktadır (Cankurtaran ve Albayrak, 2019). Suriye'de hâkim olan bu sosyo-kültürel ve dini normlar sebebiyle kadınların ve kız çocuklarının büyük bir çoğunluğu spor kıyafetiyle kamusal alanda fiziksel aktiviteye katılamamaktadır (Musaiger ve Kalam, 2014). Dolayısıyla kadınların örtülü bir biçimde kamusal alanda fiziksel aktiviteye katılmaları da ayıp olarak değerlendirilmektedir. Merlin ve Rim Suriye'de kadınların kamusal alanda fiziksel aktiviteye katılmadığını şu şekilde ifade etmiştir: *"Mesela hijab var, Suriye'de spor yaparsak sokakta ayıp. Bu şekilde (Başörtüsünü ve pardösüsünü gösteriyor) spor yok. Bizim sokaklarımızda uygun değil."* (Merlin); *"Mesela burada kadınlar parkta spor yapabilir istedikleri gibi ama Suriye'de böyle bir şey yok."* (Rim)

Müslüman-Arap kadınlarla yürütülen araştırmalarda, kadınların kamusal alana çıkabilmesinin erkeğin denetiminde olmasının ve dini pratikler gereği kamusal alanda kadın bedeninin örtülü olması gerekliliğinin Müslüman kadınların fiziksel aktiviteye katılımını kısıtladığı belirtilmektedir (Benjamin ve Donnelly, 2013). Kadın bedeni üzerinde olan bu denetim ve düzenleme erkekler için geçerli olmamaktadır. Katılımcılardan Rim ve Aya Suriye'deki toplumsal cinsiyet düzeni, kültürel ve dini normlar çerçevesinde erkeklerin kadınlara göre hem gündelik hayatlarında hem de fiziksel aktiviteye katılımında daha özgür olduklarını ifade etmiştir: *"Erkekler her zaman farklı. Ne yapmak isterlerse yapabilirler. Sokakta spor mu yapmak istiyorlar, yapabilirler. Ama kadınlar öyle değil. (...) Suriye'de kadınlar sokakta spor yapmıyor. Kıyafetlerimiz bizim farklı. Suriye'de kadınlar uzun giyinmeli. Aynı zamanda bizim kültürümüzde ayıp. Ben sokakta spor yapsam herkes "Nasıl o kıyafetinle spor yapıyorsun?" der. Kapalı olduğumuz için çok zor. Ancak spor salonuna gidersek yapabiliriz. Onun dışında yapamayız."* (Rim); *"Suriye'de erkeklere her şey serbest. Onlar tamamen özgürler. Ne yapmak istiyorlarsa yapabilirler. Erkekler ne zaman evden çıkmak istiyorlarsa çıkabilirler. Kadınlara yasak. Onlar (kadınlar) istedikleri zaman çıkamazlar. Erkekler rahatça sokakta oynuyorlar. Kadınlar oynayamıyorlar."* (Aya)

Suriye'deki hâkim kültürel ve dini inançlar kadınların bedenlerini ve eylemlerini düzenlerken onların fiziksel aktiviteye katılımına da yön vermektedir. Müslüman örtünme pratikleri, kadınların kamusal alanda fiziksel aktiviteye katılımına engel teşkil etmektedir ve bu durum kültürel olarak uygun görülmemektedir. Kültürel ve dini inançlar kadınların fiziksel aktiviteye katılımını kısıtlarken diğer yandan fiziksel aktivite kültüründe erkeklerin hakimiyetini de güçlendirmektedir.

4. Çevresel Faktörler

Yerel yönetimler ve rekreatif fiziksel aktiviteye katılım: Suriye'de spor yapabilmenin ekonomik düzeyle ilişkili olması ve herkes için ulaşılabilir fiziksel aktivite alanlarının olmaması kadınların fiziksel aktiviteye katılımlarını olumsuz yönde etkilemiştir: *"Orada (Suriye'de) yoktu parklarda spor şeyleri. Çocuklara oyuncaklar vardı sadece. Bizim orada böyle yerler parasızlan."* (Zahra); *"Suriye'de park vardı ama uzaktaydı. Spor aletleri de yoktu sadece çocuklar için oyuncaklar vardı. Türkiye gibi yakınlarda park yoktu bizim orada. Devlet buradaki gibi spor alanı vermiyordu bize hiç."* (Rim)

Türkiye'ye geldikten sonra yaşadığı yere yakın ve ücretsiz bir spor kursuna katılan Aya, Suriye'de düzenli olarak fiziksel aktiviteye katılamamasının sebebini spor alanlarının eksikliği ve var olan tesislerin pahalılığı ile açıklamıştır: *"Suriye'de yaşadığım yerde sadece bir tane spor salonu vardı o da uzaktı. Hem de pahalıydı, ücretsiz değildi. O yüzden gidemiyordum."*

Türkiye'ye geldikten sonra hemen her evin yakınında kolay ulaşılabilir ve ücretsiz bir parkın bulunuyor olması, mülteci kadınları fiziksel aktiviteye katılma teşvik etmiştir. Her hafta çocuğuyla birlikte bu parklarda vakit geçiren Diya kendi gözlemlerini şu şekilde aktarmıştır: *“Suriye’de spor salonuna gitmek için para gerekiyor. Bu konu ile ilgili Suriye toplumu ve Türkiye’yi kıyaslayarak örnek vermem gerekirse, Türkiye’de belediyeler tarafından kamuya sağlanan parklar var fakat Suriye’de kamuya sağlanan böyle araçlar (kondisyon aletlerini kastediyor) yok. Eğer bu araçları kullanmak istiyorsan bunları sadece spor salonunda bulabilirsin. Belki buradaki kadınlar için bu aletlerin olması ve bunların da ücretsiz olması kadınları spor yapmak için cesaretlendiriyor olabilir. Suriye’de bu aletleri barındıran hiçbir park yoktu ama ben Türkiye’de Suriyeli kadınları görüyorum parklarda. Bence Suriye’de olsa orada da yaparlardı.”* Suriye’deyken bir kulüp bünyesinde basketbol oynayan Gana, kendi spor geçmişiyle Türkiye’deki rekreatif alanlara baktığında, bu alanların fiziksel aktiviteye katılım konusunda motivasyon sağladığını belirtmiştir: *“Parklar var, basketbol sahaları var. Bunlar gerçekten heves yaratan şeyler!”*

Suriye’de herkes için rekreatif fiziksel aktivite alanlarının eksikliği kadınların düzenli fiziksel aktiviteye katılımını zorlaştırmaktadır. Türkiye’de var olan sosyal devlet anlayışı, devletin fonksiyonlarının sınırlarını sosyal, kültürel ve sportif hizmetler gibi modern hizmetlerin de sağlanması yönünde genişletmiş ve bu hizmetlerin sorumluluğu halka en yakın hizmet birimi olan yerel yönetimlere devredilmiştir. Belediyelerin bu yeni yönetim anlayışı doğrultusunda, rekreatif spor alanlarını ücretsiz biçimde kamu kullanımına sunması kamusal alanda fiziksel aktivitenin görünürlüğünü artırmakla birlikte Suriyeli kadınların kamusal alanda fiziksel aktiviteye katılmalarında önemli rol oynamıştır. Meryem ve Azra da Türkiye’de fiziksel anlamda daha aktif olmalarının sebebini rekreatif fiziksel aktivite alanlarının varlığı ile açıklamıştır: *“Kendimi Türkiye’de daha aktif hissediyorum. Çünkü burada imkanlar var. Suriye’de yok. (...) Orada spor yapabileceğim bir yer yoktu. Burada parklar var, imkân var. O yüzden burada daha çok yapıyorum.”* (Meryem); *“Türkiye’de daha aktifim. Çünkü imkân var burada. Parklar var, spor aletleri var. O yüzden hareket edebiliyoruz burada.”* (Azra).

Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından 2000 yılında faaliyete geçen Hanımlar Lokali, özellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan kadınların spora ve sosyal faaliyetlere katılarak serbest zamanlarını değerlendirebileceği kadınlara özel bir alan sağlamaktadır (Koca ve Hacısoftaoğlu, 2011, s. 159). Hanımlar Lokali, kadınlara özel olması sebebiyle mülteci kadınların kültürüne uygunluk göstermesi ve ücretsiz olması yönleriyle Suriyeli kadınların düzenli fiziksel aktiviteye katılımında önemli bir alan olabilmektedir. Katılımcılardan Aya Suriye’de yaşadığı bölgedeki kadınlara özel spor alanının eksikliği ve var olan tesislerin pahalı olması sebebiyle düzenli fiziksel aktivite yapamadığını belirtirken, Türkiye’ye geldikten sonra Ankara’da yaşadığı bölgedeki Hanımlar Lokali’ne kayıt olarak düzenli fiziksel aktivite yapmaya başlamıştır: *“Burada oturduğum yere yakın ve ücretsiz bir spor yeri vardı. Oraya gidiyorduk arkadaşımınla. (...) Tesadüfen gördük yani. Yürüyorduk ve burayı gördük sonra içeriye girdik ve “Ne var burada?” dedik. Spor dediler. “Aa! Biz de gelelim.” dedik. Onlar da gelmemize izin verdiler.”* (Aya).

Yerel yönetimlerin herkes için rekreatif fiziksel aktivite alanları sağlaması bireysel, çevresel, kültürel ve politik faktörler olmak üzere SEM’in birçok alt boyutu ile kesişimsellik göstermektedir. Mülteci kadınların Suriye’de kamusal alanda fiziksel aktiviteye katılamaması, spor merkezlerinin ücretlerinin pahalı olması ve kolay ulaşılabilir olmaması onların fiziksel aktiviteye katılımını güçleştirirken, Türkiye’de sosyal devlet anlayışı ile herkes için kolay ulaşılabilir, ücretsiz rekreatif alanların ve bu alanlarda fiziksel aktif rol model kadınların varlığı mülteci kadınları Türkiye’de fiziksel aktiviteye katılım konusunda teşvik etmiştir.

Yaşanılan yerin fiziksel özellikleri ve güvenliği: Yaşanılan yerin coğrafik yapısı hareketli bir yaşam için teşvik edici olabilmektedir. Hem Suriye’de hem de Türkiye’de engebeli bir bölgede yaşayan Diya, fiziksel anlamda aktif biri

olmasını bu şekilde açıklamıştır: “*Eskiden (Suriye’de) evim dağın tepesindeydi. Neye ihtiyacın olursa aşağı inmek zorundasın ve sonra yukarı aşağı ve yukarı. Bu sebeple çok yürüyorduk. ... Şimdi evimizin yanında bir yokuş var ve oradan inerken yürüyemiyoruz mecburen koşuyoruz. Birçok zaman ben ve eşim buradan koşarak iniyoruz. Eğer vaktimiz olursa eşimle birlikte eğlence olsun diye koşuyoruz.*”

Göç yolculuğunda Türkiye’de iki durağı olan Zilan önce Mersin’e oradan da Ankara’ya göç etmiştir. Zilan kendisi için denizin fiziksel aktiviteye katılımında önemli bir motivasyon kaynağı olduğunu belirtirken, Ankara’daki hava koşullarının hem sağlığını hem de fiziksel aktiviteye katılımını olumsuz yönde etkilediğini vurgulamaktadır: “*Suriye’de bir şeyim yoktu burada (Ankara’da) biraz rahatsızlandım. Göğsümde bronşit oldu. Burada daha az yürüyorum. Hem kendimi yorgun hissediyorum hem nefes almakta zorlanıyorum hem hava koşulları sebepler bunlar. (...) Mersin’deyken hem yürüyordum hem yüzüyordum. Şimdi burada (Ankara’da) markete falan gidiyorum ancak. Mersin’de yapmamın en büyük sebeplerinden biri denizin olmasıydı. Denizin kenarında yürüyordum.*”

Yaşanılan yerin güvenli olması çevresel faktörler bağlamında fiziksel aktiviteye katılımı etkileyen önemli bir unsurdur. Katılımcıların aktardıkları ve alan gözlemlerimiz bağlamında, Ankara’da mültecilerin nüfus olarak yoğunlaştıkları bölgelerin suç oranı açısından güvenilir olmadığını söyleyebiliriz. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı’nın (2019) savaş sonrası Türkiye’deki gettoları ele aldığı raporunda, Ankara’daki Önder mahallesinde suç oranının %80’in üzerinde olduğu belirtiliyor. Ayrıca Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında olan bu bölgelerdeki tepeleme inşaat kalıntıları yürüyüş yapmayı zorlaştırmaktadır. Önder Mahallesi’nde oturan Zahra yaşadığı bölgenin özelliklerini anlatırken “*yıkık ve güvensiz*” bir yer olduğundan, Solfasol Mahallesi’nde oturan Rim ise mahallesindeki “*güvensiz insanlardan ve hırsızlık olaylarından*” şikâyet etmektedir.

Yaşanılan yerin fiziksel özellikleri kadınların fiziksel aktiviteye katılımını zorunlu hale getirebilmektedir. Bunun yanı sıra göç sonrası köken ülkeye göre farklılaşan hava koşulları fiziksel aktiviteye katılımı güçleştirebilmektedir. Ayrıca mültecilerin çoğunlukla yaşadığı bölgelerin güvensiz olması ve bu bölgelerdeki kentsel dönüşüm projesi sebebiyle fiziksel aktivite alanlarının kısıtlı olması fiziksel aktiviteye katılımı sınırlandırabilmektedir.

5. Politik Faktörler

Eğitim politikaları: Suriye’de savaş öncesi zorunlu eğitim 6 yaşından 14 yaşına kadar olan ilkökul (1. Sınıftan 6.sınıfa kadar) ve ortaokul (7.sınıftan 9. Sınıfa kadar) temel eğitim seviyelerini içermektedir (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2020). Ancak zorunluluk yasal olarak belirtilse de uygulamada pek çok çocuk eğitim hayatının dışında bırakılmaktadır (Coşkun, 2018). Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteci erkeklerin %64’ü ilkökul veya üzerini tamamlamışken bu oran kadınlarda %59’dur, 6 yaş ve üzeri kadınların %40’ı hiç okula gitmemiş veya ilkökulu tamamlamamıştır (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2019). Politika metinlerinde yer alsa da uygulamada kız çocuklarının eğitim hakkının güvence altına alınmadığı Suriye’de, kız çocukları genellikle ilköğretimden sonra eğitim hayatından mahrum bırakılarak evlendirilmektedir.

Suriyeli kadınların anlatılarından da yola çıkılarak, sportif aktivitelerin büyük çoğunluğunun okulda gerçekleştiği düşünüldüğünde, okula gitmemek kadınları yalnızca eğitim hayatından mahrum bırakmaz ayrıca onların ilerleyen zamanlarda fiziksel aktiviteye katılımlarında da belirleyici bir etkisi olur (Lenneis ve Pfister, 2017). Bu bağlamda, Suriye gibi kadınların kamusal alanda kolaylıkla yer alamadığı ülkelerde okulun ve beden eğitimi derslerinin kızların hayatında önemli bir yeri vardır. Beden eğitimi ve spor dersinin bireylerin gelecekte sağlıklı ve aktif yaşam davranışı geliştirmesinde önemli bir alt yapı sağladığı düşünüldüğünde, beden eğitimi dersinde öğretmenlerin yaklaşımı ve öğretim programının nasıl uygulandığının sorgulanması da önemlidir (Öztürk ve Koca, 2017). Katılımcıların anlatılarına göre beden eğitimi ve spor dersinde sistemli bir öğretim programı uygulanmamakla birlikte kız çocukları bu dersin dışında bırakılmaktadır.

Ayla'nın anlatısında kültürel ve dini inançların etkisinin beden eğitimi dersine de yansıdığı görülmektedir: *“Erkekler top oynuyorlardı. Kızlar oynamıyordu. Yani yasaktı. Çünkü biz uzun giyiniyorduk ve ayıp olarak karşılanıyordu.”*

Gana hem Türkiye’de hem de Suriye’de beden eğitimi dersine katılmış biri olarak iki ülkedeki beden eğitimi dersinin karşılaştırmasını öğretmen fiziksel görüntüsü ve ders niteliği üzerinden açıklamıştır. Gana’nın sözlerinden beden eğitimi dersinin düzenli olmasının ve öğretim programının uygulanmasının hem kız çocuklarının yeni spor dallarını öğrenmelerinde hem de sporu sevmelerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir: *“Suriye’de bir kez koş geldi. Çok şişmandı, çok iğrençti ya estağfurullah yani. Alana indirdi bizi sonra da tamam hadi koşun falan dedi. Zaten yılda bir iki kez olurdu yani beden dersi. (...) Burada (Türkiye’de) daha düzenli. Lisede beden eğitimi dersi vardı haftada bir. Hocanın gerçekten sporcu bedeni vardı. İnaniyorsun yani beden eğitimi dersi verebileceğine. O voleybol öğretti bize. İlgileniyordu bizimle. Voleybolu burada öğrendim. Voleybolu burada sevdim ben.”* Maya’nın alıntısı da Gana’ya desteklemektedir: *“Suriye’de beden eğitimi dersi önemli değildi. Öğretmen genelde hadi gidin ne isterseniz yapın diyordu Suriye’de. Burada daha iyi. Burada aktiviteler daha fazlaydı mesela.”* (Maya).

Kadınlar ve kız çocukları için fiziksel aktivite kültürünün kısıtlı olduğu Suriye’de, eğitim hayatına devam etme ve beden eğitimi derslerinin niteliği yaşam boyu fiziksel aktivite anlayışının gelişmesinde önemli bir role sahiptir. Katılımcıların anlatılarından Suriye’de hâkim olan sosyo-kültürel inançların beden eğitimi dersine de yansıdığı görülmektedir. Türkiye’de eğitim hayatına devam eden mülteci kadınlardan bazıları iki kültür bağlamında beden eğitimi derslerinde farklılıklar gözlemlemiştir ve beden eğitimi dersi bazı katılımcıların yeni fiziksel aktivite türlerini denemesinde etkili olmuştur.

SONUÇ

Araştırmada Suriyeli mülteci kadınların fiziksel aktivite deneyimleri toplumsal cinsiyet perspektifi ve SEM faktörleri bağlamında ele alınmıştır. Araştırmacıların bilgisi dahilinde bu araştırma, Suriyeli kadınların fiziksel aktivite bilgisine, inançlarına ve deneyimlerine bütünsel ve ilişkisel olarak çeşitli faktörler bağlamında ses veren ilk çalışmadır.

Araştırma bulgularına göre Suriyeli kadınların fiziksel aktivite deneyimlerini etkileyen bireysel, sosyal, kültürel, çevresel ve politik faktörler bulunmaktadır.

Bireysel faktörler bağlamında öncelikle fiziksel aktiviteye verilen önem, fiziksel aktiviteye katılımın sağlığa olan etkisi ve göç edilen ülkeden alınan spor kültürü ve deneyimi yer almaktadır. Katılımcıların fiziksel aktiviteye katılımları sosyo-demografik özelliklerinden etkilenmektedir. Fiziksel aktivitenin faydalarını deneyimlemek kadınların fiziksel aktiviteye katılımlarının devamlılığını sağlamak için motivasyon sağlarken, göçün sebep olduğu stresörler fiziksel aktiviteye katılımı zorlaştırmaktadır.

Sosyal faktörler bağlamında aile desteği, toplumsal çevrenin kadın üzerindeki denetimi ve baskısı ve rol model kadınlar yer almaktadır. Aile desteği Suriye’de toplumsal çevrenin kadın yaşamı üzerinde geniş bir denetleyici gücünün olması kadınların kamusal alanda spora katılımını sınırlayan en önemli faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda kadınların önemli kısmı Suriye’de fiziksel anlamda aktif olmadığını belirtmektedir. Ancak Türkiye’de hem kamusal alanda hem de spor medyasında kadınların görece görünürlüğü, Suriyeli kadınların fiziksel aktiviteye bakış açısını değiştirmektedir.

Kültürel faktörler bağlamında geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ile kültürel ve dini inançlar ele alınmıştır. Suriye’deki toplumsal cinsiyet düzeni kadını eğitim hayatından mahrum bırakarak istihdama katılımını engellemekte ve bu sayede kadını ikincilleştirerek var olan ataerkiyi beslemektedir (Cankurtaran ve Albayrak, 2019). Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ise kadınların fiziksel aktiviteye katılımını güçleştirmektedir. Kültür temelinde belirlenen

Suriye'deki toplumsal cinsiyet düzeni, kadını ev içi alanla kısıtlayarak toplumda görünmez kılarken erkeğin konumunun güçlendirilmesine hizmet etmektedir. Toplumsal yaşamda var olan bu eşitsiz durum kadının ve erkeğin fiziksel aktiviteye katılması söz konusu olduğunda da pekişmektedir. Dolayısıyla Suriye'nin fiziksel aktivite kültüründe erkek egemenliği hakimdir (Karfoul, 2011).

Çevresel faktörler bağlamında yerel yönetimler ve rekreatif fiziksel aktiviteye katılım ile yaşanan yerin fiziksel özellikleri ve güvenliği ele alınmıştır. Suriye'de spora ve fiziksel aktiviteye katılımın toplumsal sınıfla doğrudan ilişkili olması ve rekreatif spor alanlarının azlığı göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'deki kolay ulaşılabilir ve ücretsiz rekreatif spor alanları mülteci kadınların fiziksel aktiviteye katılımlarını kolaylaştırmaktadır. Türkiye'de belediyelerin sahip olduğu yerindenlik ve yönetim ilkeleri doğrultusunda sosyal, kültürel ve sportif faaliyetleri kapsayan modern hizmet anlayışıyla rekreasyon alanlarının kamuya ücretsiz biçimde sunulması Suriyeli kadınları kamusal alanda fiziksel aktiviteye katılım konusunda cesaretlendirirken aynı zamanda fiziksel aktiviteye katılımlarının Suriye'ye göre artmasına olanak sağlamıştır. Bunun yanı sıra köken ülkede ve Türkiye'de yaşanan yerde farklılaşan iklim koşulları ve mültecilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerin güvenlik problemi fiziksel aktiviteye katılımı zorlaştırmaktadır.

Son olarak politik faktörler bağlamında Suriye'de yerleşik bir spor kültürünün olmaması eğitim politikaları bağlamında ele alınmıştır. Sağlıklı yaşam davranışlarının bireylere kazandırılmasında önemli iki araç olan okul ile beden eğitimi ve spor dersi etkili ve doğru kullanıldığı takdirde, kız çocuklarının toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına karşı eleştirel bir perspektif sağlamasında işlevsel bir öneme sahiptir. Ancak eğitim konusunda Suriye'de yasaların uygulamada işlerliğinin olmaması ve bu konuda herhangi bir yaptırımın olmaması kız çocuklarının eğitim hayatından mahrum bırakılmasına sebep olurken, ileriki dönemlerde fiziksel aktiviteye katılmamalarında da belirleyici bir etkisi olmaktadır. Beden eğitimi derslerinde sistemli ve düzenli bir öğretim programının uygulanmaması ve kız çocuklarının bu derste sosyo-kültürel normlar sebebiyle dışsal bırakılması da ülkede spor kültürünün oluşmamasında etkili oluyor olabilir.

Sonuç olarak mülteci kadınların fiziksel aktivite deneyimlerini etkileyen çok boyutlu ve birbiriyle ilişkili faktörlerin bulunduğunu söyleyebiliriz. Ülkemizde mültecilere yönelik spor ve fiziksel aktivite uygulamalarına bakıldığında, uygulamaların sıklıkla çocuklara ve gençlere yönelik olduğu bilinmektedir. Fiziksel aktiviteye katılım sağlık, güçlenme ve sosyal uyum açısından mülteci kadınlar için önemli bir sosyal politika aracı olabileceğinden, Türkiye'de yaşayan Suriyeli mülteci kadınlara yönelik köken kültüre ve mülteci konumuna duyarlı fiziksel aktivite programlarının üretilmesine ve uygulanmasına ihtiyaç vardır. Araştırma verilerine bağlı olarak SEM faktörlerinin bilinmesinin mülteci kadınlar için fiziksel aktivite ve spor ile ilgili geliştirilebilecek program ve politikalarda fayda sağlayacağını umuyoruz. Mülteci kadınlara yönelik fiziksel aktivite ve spor programları geliştirilirken; kadınların köken ülkelerindeki sosyo-kültürel normların, dini inanç pratiklerinin, toplumsal cinsiyet rollerinin, fiziksel aktivite kültürünün ve Türkiye'deki fiziksel aktivite düzeylerinin dikkate alınması, programın devamlılığını sağlamak ve mülteci kadınların sesinden kültüre duyarlı program geliştirmek açısından önemli olabilir.

KAYNAKLAR

1. **AFAD.** (2017). *Türkiye'deki Suriyelilerin demografik görünümü, yaşam koşulları ve gelecek beklentilerine yönelik saha araştırması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
2. **Al-Hazzaa HM, Abahussain NA, Al-Sobayel HI, Qahwaji DM, Musaiger AO.** (2011). Physical activity, sedentary behaviors and dietary habits among Saudi adolescents relative to age, gender and region. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 8(1), 140.
3. **AlQuaiz AM, Tayel SA.** (2009). Barriers to a healthy lifestyle among patients attending primary care clinics at a university hospital in Riyadh. *Annals of Saudi Medicine*. 29(1), 30–35.
4. **Balcılar M.** (2016). *Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin sağlık durumu araştırması: Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerde bulaşıcı olmayan hastalık risk faktörleri sıklığı*. T.C. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), T.C. Sağlık Bakanlığı, World Health Organization.
5. **Barın H.** (2015). Türkiye'deki Suriyeli kadınların toplumsal bağlamda yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*. 2, 10-56.
6. **Bakioğlu A, Artar F, İzmir H.** (2018). *Ankara'daki Suriyelilerin mültecilik deneyimleri*. Ankara: Sosyoloji Derneği.
7. **Benjamin K, Donnelly TT.** (2013). Barriers and facilitators influencing the physical activity of Arabic adults: A literature review. *Avicenna*, 1, 8.
8. **Boccagni P, Schrooten M.** (2019). Göç çalışmalarında katılımcı gözlem: genel bir bakış ve yeni beliren bazı meseleler. (R Zapata-Barrero, E Yalaz, Ed.) *Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar*. s. 245-265. İstanbul: Göç Araştırmaları Derneği.
9. **Cankurtaran Ö, Albayrak H.** (2019). *Suriye'den Türkiye'ye kadın olmak*. (ÜŞ Bahar-Özvarış, T Erdost, Ed.) Ankara: Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım, Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (HÜKSAM), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA).
10. **Caperchione, CM, Kolt, GS, Tennent R, Mummery WK.** (2011). Physical activity behaviours of Culturally and Linguistically Diverse (CALD) women living in Australia: a qualitative study of socio-cultural influences. *BMC public health*, 11(1), 26.
11. **Charmaz K.** (2015). *Gömülü (Grounded) teori yapılandırma: Nitel analiz uygulama rehberi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
12. **Coşkun İ.** (2018). *Suriye'de eğitimin geleceği ve Fırat Kalkanı bölgesinde eğitim faaliyetleri*. İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
13. **Çevik K, Alioğlu AS, Yücel A, Utas C, Luchsinger G, Kavlak İV, ve diğ.** (2018). *Needs Assessment Of Syrian Women And Girls Under Temporary Protection Status In Turkey*. Ankara: UN Women & ASAM. Erişim: [http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2018/08/The Needs Assessment ENG WEB.pdf](http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2018/08/The_Needs_Assessment_ENG_WEB.pdf)
14. **Elmas S, Hacisoftaoglu İ, Aşçı FH.** (2016). Kadınlara Özgü Mekânlarda Egzersiz Yapmak: Sosyal-Ekolojik Model. *Türkiye Klinikleri Journal of Sports Sciences*, 8(2), 76-86.
15. **Garrido Á, Checa Olmos JC, García-Arjona N, Pardo R.** (2012). Immigration, school, physical activity and sport. Analysis of sport acculturation in Spain. *Kinesiology: International journal of fundamental and applied kinesiology*, 44(1), 83-93
16. **Glanz K, Rimer BK, Viswanath K.** (2008). *Health behavior and health education: theory, research, and practice*. San Francisco: John Wiley & Sons.
17. **GİGM.** (14 Nisan 2020). Geçici Koruma, Erişim: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
18. **Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.** (2019). *2018 Türkiye nüfus ve sağlık araştırması Suriyeli göçmen örneklemini*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TÜBİTAK.
19. **Haith-Cooper M, Waskett C, Montague J, Horne M.** (2018). Exercise and physical activity in asylum seekers in Northern England; using the theoretical domains framework to identify barriers and facilitators. *BMC public health*, 18(1), 762.
20. **Iosifides T.** (2019). Nitel Göç Araştırmalarında Epistemolojik Meseleler: Özdüşünümsellik, Nesnellik ve Öznellik. (R Zapata-Barrero, E Yalaz, Ed.) *Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar*. s. 112-133. İstanbul: Göç Araştırmaları Derneği.
21. **Jönsson LS, Palmér K, Ohlsson H, Sundquist J, Sundquist K.** (2012). Is acculturation associated with physical activity among female immigrants in Sweden?. *Journal of Public Health*, 35(2), 270-277.
22. **Kallas N.** (2017). Understanding the perspectives of Syrian refugee women toward their health and physical activity needs as they become integrated into Canadian society. Doctoral dissertation. University of British Columbia, Canada.
23. **Karfoul NE.** (2011). Women and sport in Syria. (T Benn, G Pfister, H Jawad, Ed). *Muslim Women and Sport*. s. 138-153. New York; London: Routledge.
24. **Koca C, Hacisoftaoglu İ.** (2011). Struggling for empowerment: sport participation of women and girls in Turkey. (T Benn, G Pfister, H Jawad, Ed). *Muslim Women and Sport*. s. 154-166. New York; London: Routledge.
25. **Koca C, Yerlisu-Lapa T.** (2014). Analysis of physical activity and acculturation among Turkish migrants in Germany and England. *Perceptual and motor skills*, 119(3), 698-716.
26. **Kümbetoğlu B.** (2016). Göç çalışmalarında "Nasıl" sorusu. *Küreselleşme Çağında Göç*. s. 49-85. İstanbul: İletişim Yayınları.

27. **Lenneis V, Pfister G.** (2017). When girls have no opportunities and women have neither time nor energy: the participation of Muslim female cleaners in recreational physical activity. *Sport in Society*, 20(9), 1203-1222.
28. **Lincoln YS, Guba EG.** (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
29. **McGannon KR, Smith B, Kendellen K, Gonsalves CA.** (2019). Qualitative research in six sport and exercise psychology journals between 2010 and 2017: An updated and expanded review of trends and interpretations. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 1-21.
30. **Mohammadi S.** (2019). Social inclusion of newly arrived female asylum seekers and refugees through a community sport initiative: the case of Bike Bridge. *Sport in Society*, 22(6).
31. **Musaiger AO, Kalam F.** (2014). Dietary habits and lifestyle among adolescents in Damascus, Syria. *Annals of Agricultural and Environmental Medicine*, 21(2).
32. **Noble H, Smith J.** (2015). Issues of validity and reliability in qualitative research. *Evidence-based nursing*, 18(2), 34-35.
33. **Öztürk P, Koca C.** (2017). Sporcu ergen kızların spora katılımının sosyo-ekolojik model ve toplumsal cinsiyet yaklaşımı bağlamında analizi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 15(3), 139-148.
34. **Patton MQ.** (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
35. **Pfister G.** (2011). Muslim women and sport in diasporas. Theories, discourses and practises – analysing the case of Denmark. (T Benn, G Pfister, H Jawad, Eds.) *Muslim Women and Sport*. s. 41-76. London: Routledge.
36. **Remacha MS, García-González L, Serrano JS, Lanaspá EG, Solana AA.** (2019). Barriers to physical activity in disadvantaged population: A qualitative comparison between Roma and Non-Roma women. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 90(4), 567-577.
37. **Saeed KMI.** (2013). Prevalence of risk factors for non-communicable diseases in the adult population of urban areas in Kabul City, Afghanistan. *Central Asian Journal of Global Health*, 2(2):69.
38. **Sallis J, Floyd MF, Rodriguez DA, Saelens BE.** (2012). Role of built environments in physical activity, obesity, and cardiovascular disease. *Circulation*, 125(5), 729-737.
39. **Thul CM, LaVoi NM.** (2011) Reducing physical inactivity and promoting active living: from the voices of East African immigrant adolescent girls. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 3(2), 211-237.
40. **Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.** (2019). *İstanbul'da Suriyeliler ve savaş sonrası Suriye gettoları final raporu-Mart 2019*. Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.
41. **Tracy SJ.** (2010). Qualitative quality: Eight 'big-tent' criteria for excellent qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 16, 837-851.
42. **UNESCO.** (10 Nisan 2020). Syrian Arab Republic Education System. Erişim: <http://uis.unesco.org/en/country/sy#slideoutmenu>
43. **WHO.** (2014). *Promoting physical activity in the Eastern Mediterranean Region through a life-course approach*. World Health Organization Regional Office for the Eastern Mediterranean.
44. **Yan Z, Cardinal BJ.** (2013). Perception of physical activity participation of Chinese female graduate students: A case study. *Research quarterly for exercise and sport*, 84(3), 384-396.
45. **Zapata-Barrero R, Yalaz E.** (2019). Göç çalışmalarında nitel araştırmalara giden yolu açmak. (R Zapata-Barrero, E Yalaz, Ed.) *Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar*. s. 1-9. İstanbul: Göç Araştırmaları Derneği.